

Kartlegging av beiteskader forårsaket av rein på innmark, 2023-2024

Feltregisteringer i Aunegrenda, Stuggudalen og Græsli 2023-2024

Svanhild Bakke

Fagleder/Rådgiver

Kartlegging av beiteskader forårsaket av rein på innmark

Hvor stor innvirkning reinbeite på innmark har på avlingsnivå og omløpstid på eng i de områdene som er berørt av dette er viktig å få dokumentert. Beiteskaderegistreringene kan danne faktagrunnlag for videre diskusjon om nødvendige konfliktforebyggende tiltak. Det kan også danne grunnlaget for et større forskningsprosjekt som kan omfatte større deler av Norge, og som begge næringene kan involveres i.

Trøndelag Bondelag er eier av prosjektet, som gjennomføres i samarbeid med de fire lokallagene, Rørosbygdenes landbrukslag, Tydal Bondelag, Holtålen Bondelag og Ålen Bondelag. NLR Trøndelag gjennomfører forsøksprosjektet. Prosjektet er finansiert av fjellandbruksmidler fra Statsforvalteren i Trøndelag.

1.0 Bakgrunn

De to reinbeitedistriktene Saanti sijte (Essand) og Gåebrien sijte (Riast Hyllingen) omfatter reindriften i området fra Stjørdalen i Trøndelag fylke og sørover inn i Innlandet fylke.

Saanti sijte (Essand) reinbeitedistrikt er et helårsdistrikt, uten klare geografiske skiller mellom årstidsbeitene, og distriktet bruker Femunden reinbeitedistrikt som vinterbeite. Saanti sijte omfatter deler av kommunene Stjørdal, Meråker, Selbu og Tydal. Vinterbeitene er i hovedsak i Femunden reinbeitedistrikt, mens kalvingsområder og sommerland er i fjellområdene sentralt i reinbeitedistriktet.

Gåebrie sijte (Riast Hyllingen) er også et helårsdistrikt, uten klare geografiske skiller mellom årstidsbeitene, og bruker også Femunden reinbeitedistrikt som vinterbeite, sammen med Saanti sijte. Gåebrie sijte omfatter deler av kommunene Røros, Holtålen, Selbu og Tydal.

Når reinen flyttes mellom kalvingsområdene i øst og sommerbeitene og vinterbeitene i vest/sørvest, har det gjennom en årrekke oppstått konflikter mellom reindriften og jordbruksnæringene knyttet til arealbruk. Hovedkonflikten er knyttet til at rein kommer inn på innmark.

Dette gjelder særlig områder i Røros, Tydal og Haltdalen kommuner. Jordbruket er en viktig næring i

disse områdene, gir grunnlag for bosettingen, og står for en betydelig verdiskaping i kommunen. Jordbruksarealene produserer grovfôr til mjølk- og kjøttproduksjon i området. De tre kommunene hadde samlet sett jordbruks- og husdyrproduksjon i 2021 med en førstehåndsverdi på primærleddet på 143 millioner kroner.

Rein på innmark kan gi beite- og tråkkaskader. Dette fører til reduserte avlinger for gårdbrukerne. Dette er en konflikt som har pågått i en årrekke, og har eskalert de senere årene. Årsaken til at rein kommer inn på innmarks arealer er sammensatt; klimaendringer med mindre snø, nye trekkruiter for reinen, fravær av gjerder som beskytter innmarks arealer m. fl.

2.0 Materiale og metoder

Trøndelag Bondelag har kjøpt inn byggjerder som skal fungere som beitebur. Som har følgende beskrivelse:

HD Smartweld Round Top 3V Anti-Climb

- V. nr. H20324
- P. nr. 07052332
- Nobb nr. 53106654
- Vekt: 17.5 kg
- Finish: Galvanisert
- Dimensjon: H: 2000 mm x L: 3450 mm
- Ramme Ø: 38.1 mm Vertical
- 38.1 mm Horizontal
- Tråddykkelse Ø:
- 2.2 mm Vertical 3.2 mm Horizontal
- Nett: 43 mm x 262 mm

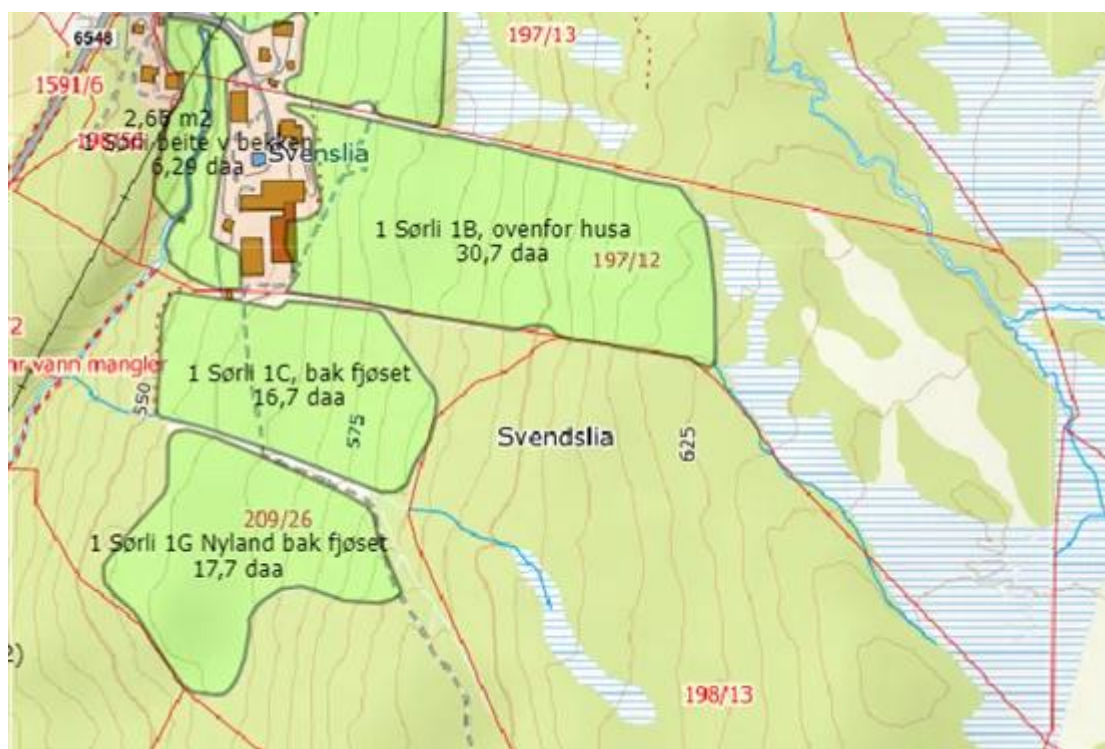

NLR Trøndelag utarbeidet registreringsskjema som ble levert feltvertene både i papirform og via epost. Registreringsskjemaet er etter mal fra NLR Innlandet.

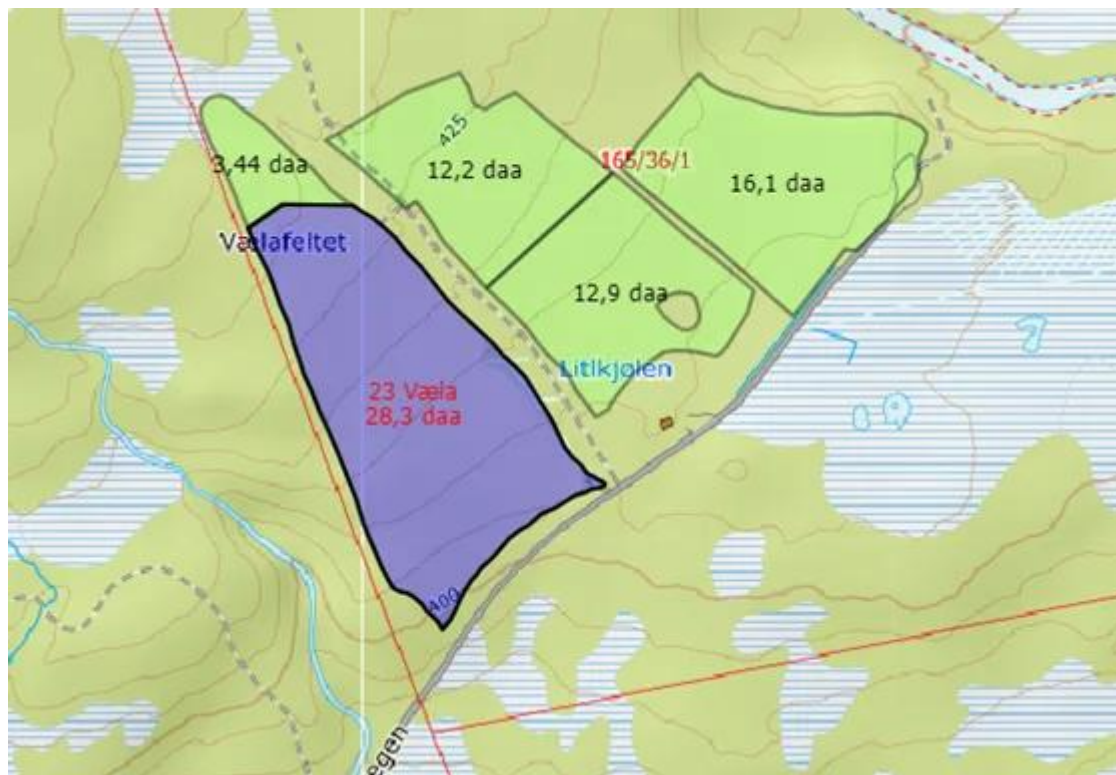

Det er gjennomført avlingsregistrering og visuell botanisering inne i og utenfor beitebur 2023 i Aunegrenda og Stuggudalen 29. juni, i Græsli var da 1.slåtten nettopp tatt og det var kun en befarig da (kommunikasjonssvikt). Det ble tatt avlingsregistrering og visuell botanisering i Græsli før 2. slått 18. august 2023.

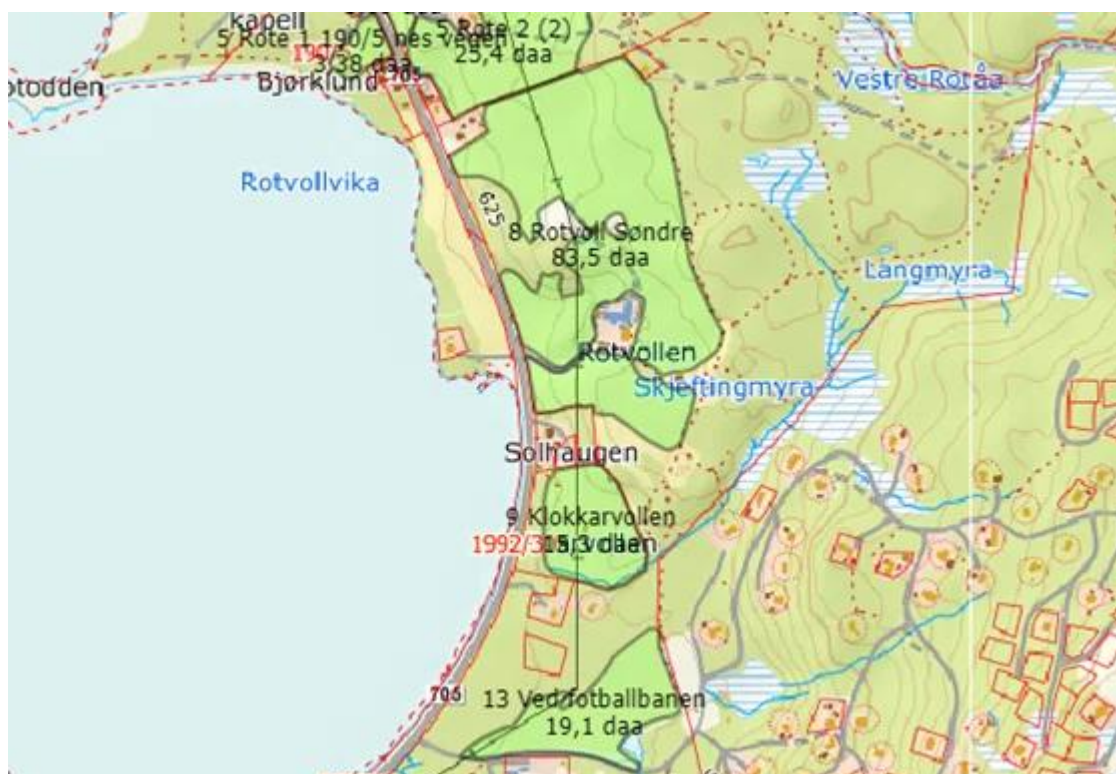
Det er i 2024 gjennomført avlingsregistrering og visuell botanisering inne i og utenfor beitebur i Aunegrenda 23.juni.

Græsli/Væla ble det gjort en befarig 15. mai 2024 etter henstilling fra feltvert. Avlingsregistreringer og visuell botanisering ble utført 15. juni og 13. august til 1.slåtten på Væla.

Feltvert i Stuggudalen hadde i løpet av vinteren kommet til at dette prosjektet ikke ville gi noe bedre resultat i «kampen» mot reiene, og burene var tatt ned høsten 2023.

Innhøstet gras blir veid og lagt i tørkeskap med 60°C i 48 timer. Det blir deretter veid ut for å få prosent tørrstoff, da kan kilo tørrstoff pr dekar også beregnes.

3.0 Oppsummering av feltresultat 2023-2024

Enga hvor beiteburene er satt opp er ikke av nyere dato. Ut fra opplysninger som er gitt er den yngste enga 4. års eng og den eldste enga er 28 år i 2023. I den eldste enga var det lite igjen av opprinnelig sådde arter. I teorien skal det da passe ypperlig som beite til rein, da den prefererer urter og halvgras.

Det er ikke skilt på rød og kvitkløver, men det var hovedsakelig en dominans av kvitkløver. Under andre gras er det ikke bare kveke, men også engrevehale og engkvein. Engkvein er naturlig i eldre eng. Engrapp og markrapp (naturlig forekomst i eldre eng) er det ikke skilt på.

Den botaniske sammensetningen i eldre eng vil ikke endre seg stort mellom år, det er de sådde grasartene som vil kunne ha en endring/utgang. Ved botanisering på forsommeren vil oftest de grasartene som har en tidlig vekststart gjøre seg mer gjeldende enn arter som starter veksten senere, under normale forhold.

Tabell 1: Botanisk sammensetning i eng 2023, inne og ute. Registrert 29.06 på 4 felt og 18.08 på 1 felt (Væla). Visuell bedømming.

	Timotei	Engsvingel	Engrapp/mar	Rød-/kvitkløv	Andre gras/k	Marikåpe	Krypsoleie	Småsyre	Sølvbunke	Løvetann
Aunegrenda 1B, inne										
Aunegrenda 1B, ute										
Aunegrenda 1G, inne										
Aunegrenda 1G, ute										
Stuggudalen 191/5, inne										
Stuggudalen 191/5, ute										
Stuggudalen fotballba										
Stuggudalen fotballba										
Tydal Væla, inne										
Tydal Væla, ute										

I 2024 ble det en tidlig vår i Midt-Norge. Dessverre ble ikke Stuggedalen med i feltregistreringene dette året. Aunegrenda ble registrert kun en gang, her var grunneier i gang med å sette opp sperregjerde rundt feltene som ville forhindre rein å komme inn senere på sommeren. I Tydal ble det visuelt botanisert ved begge slåttene. Den %-vise fordelingen sier bare noe om forholdet mellom arter og ikke noe om hvor tett enga er.

Tabell 2: Botanisk sammensetning i eng 2024. Registrert 23/6 i Aunegrenda, 15/6 og 13/8 på Væla. Visuell bedømming.

	Timotei	Engsvingel	Engrapp	Kløver	Andre gras	Ugras
Aunegrenda 1B, inne						
Aunegrenda 1B, ute						
Aunegrenda 1G, inne						
Aunegrenda 1G, ute						
Tydal Væla, inne 15/6						
Tydal Væla, ute 15/6						
Tydal Væla, inne 13/8						
Tydal Væla, ute 13/8						

I Aunegrenda var andre grasarter; engrevehale og engkvein, ugrasarter var marikåpe, krypsoleie, småsyre, sølvbunke og løvetann. Væla hadde i hovedsak krypsoleie og vassarve som ugras.

Beiting vil virke negativt inn på mengde av foretrukne grasarter i enga. Ved utgang av sådde arter vil bli rom for ugras som krypsleie og sølvbunke m.fl. som vil bidra til reduserte avlinger og kvalitetsforringelse av grovfôret.

3.1 Avlingsregistreringer

Ved høsting av felt er graset klippet og ikke slått, dette gjør at «stubbehøyde» er lavere enn ved en vanlig slått. Dette er en feilkilde med hensyn til mengde tørrstoff som beregnes. (Mer stengel gir høyere avling).

Tabell 3: Beregnet potensiell avling, kg tørrstoff (TS) pr dekar 2023 og 2024. Prosentvis avlingsforskjell mellom inne og ute rute (avlingstap/gevinst). Inne rute = 100.

	Kg TS/daa		Avlingstap %	
	2023	2024	2023	2024
Aunegrenda 1B, inne	398,3	243,7		
Aunegrenda 1B, ute	373,3	290,7	94	119
Aunegrenda 1G, inne	443,3	228,7		
Aunegrenda 1G, ute	360,0	159,0	81	70
Tydal Væla, inne*	360,0	818,0		
Tydal Væla, ute*	378,0	523,0	105	64
Stuggudalen 191/5, inne	491,3			
Stuggudalen 191/5, ute	386,7		79	
Stuggudalen fotb. inne	617,3			
Stuggudalen fotb. Ute	517,3		84	

* Kun 2.slått i 2023 på feltet Tydal Væle.

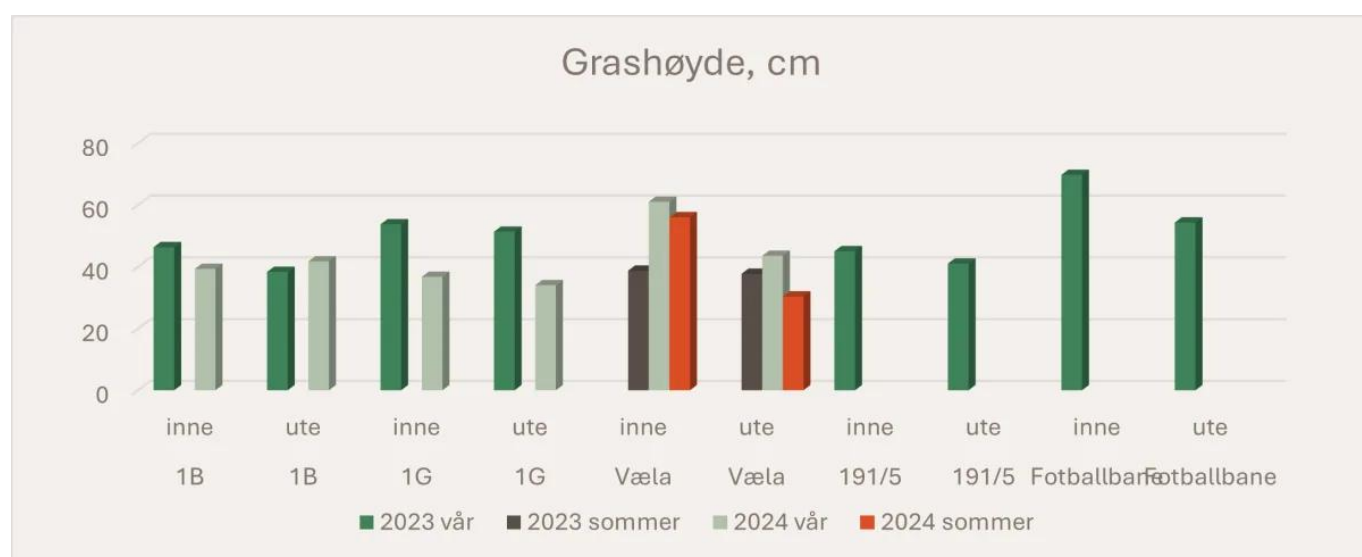
På Tydal Væla var det i 2023 høstet 1.slått før vi fikk avlingsregistrert. Men bilde etter slått tyder på at veksten inne i bur har vært god og at det har vært en stor andel gras i forhold til utenfor bur, som hadde stor gjenvekst av kvitkløver.

Normalt vil førsteslått gi høgere tørrstoffavling (60 %) enn andreslått (40 %). Grashøyden er ikke like høg ved 2.slått, fordi bladmassen er større i forhold til stråmasse.

Det er ikke bare grashøyde som er avgjørende for å få en god grasavling. Tettheten i enga har størst påvirkning på avling. Sen høst- og tidlig vårbeiting og værpåvirkning om vinteren er avgjørende hvor tett enga er ved vekststart om våren. I eng som er 4-8 år vil oftest være dominert av engrapp og kvitkløver som tåler hard belastning, men gir reduserte avlinger.

I Tydal var vi på befarings 15. mai 2024 for å se hvordan vekststarten var (bilde 7 og 8).

Etter de vekstforholdene som var i mai, så skulle hele enga vært kommet så langt i utviklingen som blide 7 viser. Mens virkeligheten var som bilde 8 og voksteren lå en uke etter i utvikling.

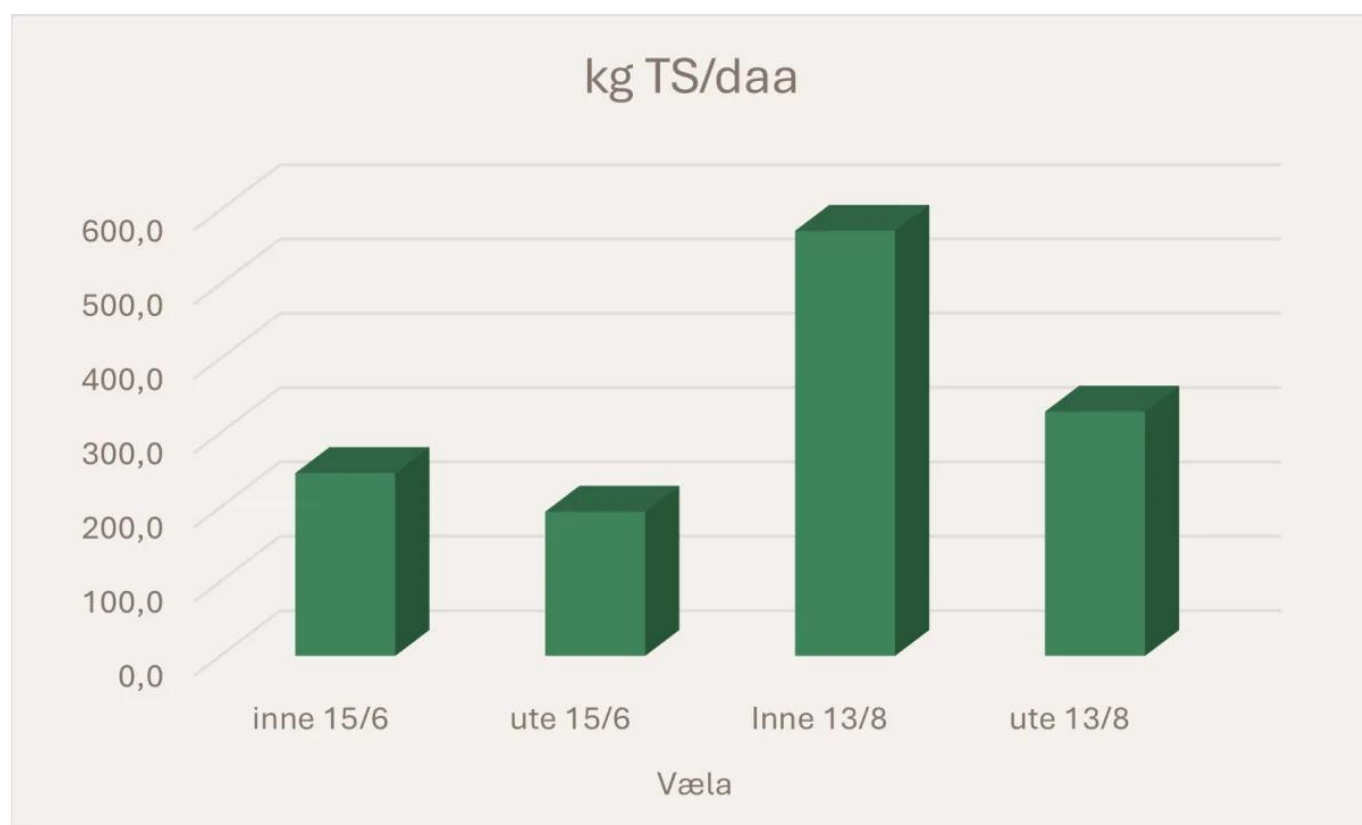

Normal grashøyde er avhengig av grasart, ei timoteibasert eng kan en regne 70-90 cm høyde ved førsteslått og 60-70 cm ved andreslått. I ei engrappbasert eng vil normal høyde være 50-60 cm ved begge slåttene. Det var tydelig at det hadde vært beitet på utearealet før begge slåttene. Målt grashøyde og vår registrerte tørrstoffavling kan ikke sammenlignes med det som skjer i praksis. Der en har en stubbehøyde på graset på ca 10 cm ved slått. Samme anbefaling (10 cm grashøyde) har en nå en skal slippe sau på vårbeite og for storfe er anbefalingen 15 cm, for å unngå utgang av grasarter.

3.2 Avlingsreduksjon og konsekvenser

Data fra feltene i prosjektet er få og en kan ikke få helt klare svar. Det kan ikke sammenlignes mellom felt, da forskjellen i engalder og driftsmåte er for stor. Men dersom en tar utgangspunkt i feltet Tydal Væla i 2024 kan en illustrere konsekvensen den påvirkning ukontrollert beiting har på avlingsmengden.

Det ble høsten 2023 rapportert at det gikk oppimot 200 reinsdyr på dette og nærliggende skifter over lang tid. I tillegg ble det rapportert i april/mai at det var 60-80 reinsdyr på skiftet daglig. Det ble også registrert rein på skiftet 15. mai ved befaring og 13. august ved felthøsting. Sen høstbeiting og tidlig vårbeiting virker negativt på sådd plantebestand. Utsatt normal vekststart på beitet område medførte i 2024 til dårlig busking av graset om våren, som gav redusert avling i begge slåttene.

Årsaken til låg avling ved 1.slått har flere årsaker; høst- og vårbeiting av hjortedyr/reinsdyr og rekordvarme i mai der graset ble varmestresset og skjøt i vei. Potensielt kunne feltvert ha oppnådd en TS-avling i overkant av 500 kg TS/daa på andre slått og totalt nesten 800 kg TS/daa dersom skifte ikke var blitt beitet (som inne felt). I stedet blir estimert total TS-avling ca 450 kg TS/daa, vist som ute felt.

Fôringsmessig er det ca. 350 kg TS/daa tapt vinterfôr til melkekua eller tapt 9905 kg TS totalt på Væla (28,3 daa). I 1 kg tørrstoff er det i gjennomsnitt 0,86 FEm (fôrenheter) og prisen på 1 FEm kan settes lik som byggpelletspris ca. 4,- kr.

$$-9909 \text{ kg TS} \times 0,86 \text{ FEm} = -8522 \text{ FEm} \times 4 \text{ kr} = -34088,- \text{ kr}$$

I 2024 er det et tap for gården i Tydal på kr 34000,- (på feltet) i form av tapt avling på grunn av beiting av hjortedyr/reinsdyr. Det blir høsten 2024 vurdert å sette opp gjerde rundt skiftene på Væla, med den konsekvens at reinsdyrene vil søke andre områder.

I Stuggudalen har det i flere år vært en konflikt mellom gårdbrukere og reineiere. I dag er det få melkeprodusenter igjen her og derfor får de en ekstra stor belastning med rein på dyrkamarka. Vekstsesongen er kort, men mulighet for to slåtter dersom graset får kommet i gang med veksten. Med vårbeiting utsettes veksten og oftest blir det da en slått og de er helt avhengig av å ha gode avlinger på den ene slått for å få nok vinterfôr til egen melkekubesetning. I feltåret 2023 ble det registrert ca 600 kg TS/daa inne i feltburet i 4. års eng.

Ei melkeku trenger minimum 10 kg TS/dag fra grovfôret og da 3650 kg grovfôrtørrstoff i året. På feltet Stuggudalen fotballbane (19,1 daa) er potensialet minst 600 kg TS/daa som er 11460 kg TS. I 2023 var avlingspotensialet utenfor bur på 500 kg TS eller totalt 9550 kg TS som er 1910 kg TS tapt. Kartskissen til Stuggudalen viser flere nesten sammenhengende skifter tilhørende Rotvold. Her beiter også reinen, spesielt på høst og vår. Det totale arealet på Rotvollen er da på 143,3 daa og med likt avlingstap som Tydal, så vil tapt grovfôravling utgjøre 4 melkekyr. Konsekvensen i Stuggudalen har vært og er at gården hvert år må kjøpe grovfôr med den kostnaden det har. I tillegg vil det ikke bidra til økt motivasjon for videre drift, dersom denne konflikten fortsetter.

I Aunegrenda ble det sommeren 2024 satt opp sperregjerde til dyrka marka rundt gården. Dette vil gjøre at driver blir mer motivert for fornying av den gamle enga, som igjen vil gi mer avling og bedre fôr kvalitet til melkekyrne.

For gårder med aktiv drift og som ligger utenfor, men i nærheten av reinbeiteområder er det en stor påkjenning og lite motiverende å drifte enga agronomisk riktig. Fornyning av eng er et ikketema, da dette vil bli ødelagt av flokkene med reinsdyr som beiter på innmarka. Påkjenningen ved å føle at det ikke blir tatt hensyn til et aktivt landbruk i fjellområdene fra bl.a myndighetene og Bondelag er stor.